

БӨЛІМ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ

Жасанды интеллект деген не және қалай жұмыс істейді: қарапайым тілмен толық түсінік

ЖАРИЯЛАНДЫ
14.05.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР
AI, Жасанды интеллект, Қазақстан,
нейрожелі, технология

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188720/>

Таңертең такси қосымшасы сізге ең қысқа жолды ұсынады, банк күмәнді операцияны бірден тоқтатады, ал интернет-дүкен сізге дәл өзіңізге керек тауарды көрсетеді. Мұның бәрінің артында бір ғана ортақ идея бар: машина адам сияқты ойламаса да, деректерден заңдылық тауып, пайдалы шешім ұсына алады. Бүгін осы мүмкіндіктің қалай жұмыс істейтінін қарапайым тілмен түсіндірейік.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ ДЕГЕН НЕ ЖӘНЕ ҚАЛАЙ ЖҰМЫС ІСТЕЙДІ ДЕГЕНІМІЗ НЕ — 1 МИНУТТА ТҮСІНДІРУ

Жасанды интеллект — компьютерге адамның кейбір ойлау қабілеттерін үйрету тәсілі. Яғни жүйе мәтінді түсінеді, суретті таниды, сөйлеуді аударады, болжам жасайды немесе ұсыныс береді. Бірақ ол «саналы» емес: өздігінен өмірлік мағына іздемейді, эмоция сезбейді, тек үйренген үлгілерге сүйенеді.

Қарапайым логикасы мынадай: жүйеге көп дерек береміз, ол сол деректерден үлгі табады, кейін жаңа дерек келгенде бұрын көргеніне ұқсастық іздеп, ең ықтимал жауапты болжайды. Бұл жерде екі маңызды ұғым бар: **дерек** және **үйрену**. Дерек көп әрі сапалы болса, нәтиже де жақсырақ болады.

Мысалы, сізге фильм ұсынатын сервис сіздің таңдауыңызға қарап, «осы адамға мына жанр ұнауы мүмкін» деп есептейді. Ал мәтін жазатын жүйе бұрын оқыған мәтіндеріне сүйеніп, келесі сөздің қандай болатынын болжайды. Осындай тәсілдің жиынтығы қазіргі AI-дың негізін құрайды.

НАҚТЫ НЕ ІСТЕЙ АЛАДЫ (МЫСАЛДАРМЕН)

Бүгінгі AI өте практикалық құралға айналды. Ол керемет емес, бірақ пайдалы.

- **Мәтінмен жұмыс:** хат жазу, қысқаша мазмұндау, жоспар құру, аудару.

- **Сурет пен видео:** объектіні тану, бет-әлпетті ажырату, сапаны тексеру.
- **Дауыс:** сөйлеуді мәтінге айналдыру, колл-орталықтағы сұрақтарға жауап беру.
- **Болжау:** сұранысты есептеу, логистика бағытын оңтайландыру, қаржы тәуекелін бағалау.
- **Ұсыныс беру:** музыка, видео, тауар, жаңалық сұрыптау.

Мысалы, дәрігерге түсетін жүктемені азайту үшін AI рентген суреттерінен күмәнді белгілерді алдын ала көрсетуі мүмкін. Бірақ соңғы шешімді бәрібір адам қабылдауы керек. Сол сияқты фермерге суаруды жоспарлауға, мұғалімге деңгейге сай тапсырма таңдауға, журналистке үлкен құжаттардан дерек іздеуге көмектесе алады.

AI не істей алмайды?

AI шындықты өз көзімен тексермейді, тек ықтимал жауап жасайды. Сондықтан ол қателесуі, ескі дерекке сүйенуі немесе сенімді түрде дұрыс емес нәрсе айтуы мүмкін.

ҚАЗАҚСТАНДА ҚАЛАЙ ҚОЛДАНЫЛАДЫ / ҚОЛДАНЫЛА АЛАДЫ

Қазақстан үшін AI — сән емес, инфрақұрылымдық мүмкіндік. Әсіресе қазақ тіліндегі сервистер үшін үлкен сұраныс бар.

- **Мемлекеттік қызметтер:** өтінімдерді сұрыптау, азамат сұраныстарын жылдам жауаптау.
- **Білім:** жеке репетиторға ұқсас көмекші, қазақ тіліндегі түсіндіруші құралдар.
- **Бизнес:** клиентпен сөйлесетін чат-боттар, сатылымды талдау, қойма есебін автоматтандыру.
- **Ауыл шаруашылығы:** ауа райы, топырақ, су ресурсын талдау арқылы өнімділікті арттыру.
- **Медицина:** талдау нәтижелерін сұрыптау, скрининг сапасын жақсарту.

Ең үлкен мүмкіндік — қазақ тіліндегі сапалы дерек пен құралдардың көбеюі. Егер тілдік модельдер қазақша контексті дұрыс түсінсе, онда білім беру, қызмет көрсету, медиа, заң және e-commerce салаларында тиімділік өседі.

ҚАУІПТЕРІ МЕН ШЕКТЕУЛЕРІ (МАҢЫЗДЫ!)

AI туралы тым романтикалық ойлау да, үрейлену де қате. Нақты қауіптер бар.

- **Қате жауап:** жүйе сенімді сөйлеп, бірақ қателесуі мүмкін.

- **Біржақтылық:** дерек тең емес болса, нәтиже де әділетсіз болуы ықтимал.
- **Құпиялылық:** жеке мәліметтерді кез келген жүйеге енгізу қауіпті.
- **Тәуелділік:** адам ойланбай, бәрін машинаға жүктеп жіберуі мүмкін.
- **Жұмыс құрылымының өзгеруі:** кейбір мамандықтар қысқарады, кейбірі жаңа форматқа ауысады.

Сондықтан AI-ды «бәрін шешетін сиқыр» деп емес, қатаң тексерілетін құрал деп қарау керек. Медициналық, заңдық, қаржылық шешімдерде адамның бақылауы міндетті.

БАСТАУШЫЛАРҒА НҰСҚАУЛЫҚ

AI-ды түсіну үшін математика профессоры болу шарт емес. Мына бес қадам жеткілікті.

- **1. Негізгі ұғымдарды біліңіз:** дерек, модель, үйрену, болжам.
- **2. Қарапайым құралдардан бастаңыз:** мәтін қысқарту, аудару, идея генерациялау.
- **3. Сұрақты нақты қойыңыз:** мақсат, контекст, формат беріңіз.
- **4. Нәтижені тексеріңіз:** әсіресе факті, сан, дата, атау.
- **5. Дербес ойлауды сақтаңыз:** AI — көмекші, шешім қабылдаушы емес.

Егер сіз кәсіпкер болсаңыз, қай процесті автоматтандыруға болатынын қараңыз. Егер студент болсаңыз, оны түсіндіру құралы ретінде пайдаланыңыз. Егер мұғалім болсаңыз, тапсырманы жекелендіруге қолданыңыз. Ең бастысы — технологиядан қорықпау, бірақ оған соқыр сенбеу.

Қорытындысы қарапайым: жасанды интеллект адамды алмастыру үшін емес, адамның уақытын, назарын және күшін үнемдеу үшін пайда болды. Оны дұрыс түсінсек, ол Қазақстандағы білімге, бизнеске және қызмет сапасына нақты пайда әкеледі.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.